

# EKONOMİ POLİTİK

## Hangi ‘‘Yapısal Reformlar’’?

Erinç Yeldan, 3 Nisan 2019

Yerel seçimler geride kaldı. Piyasaların beklentisi bundan böyle en az 4 sene boyunca ‘‘seçim yarışının söz konusu olmadığı bir Türkiye’de *yapısal reformların* artık uygulanmaya konulacağı’’ umuduyla çalkalanıyor. ‘‘Yapısal reform gerekliliği’’ iktisat gündemimizde neredeyse ilahi bir kutsanma yükümlülüğüne dönüştürülmüş durumda. Bu hafta söz konusu kavramı içerdiği mistik algılardan arındırarak tartışmaya çalışacağım.

Konu son derece geniş ve kapsamlı. Bu köşenin boyutlarının ise sınırlı olduğu gerçeğinden hareketle aşağıda vurgulayacağım öneriler demetinin kaçınılmaz olarak ‘‘*genel ve soyut*’’ düzeyde kalacağını farkındayım. Bunun için başından özür diliyorum. Diğer yandan da kapitalizmi idare etmek gibi bir niyetim, iddiam, ya da yükümlülüğümün olmadığını da okurlarımın takdirine bırakmak arzusundayım.

Herşeyden önce, Türkiye’de *hukukun üstünlüğünü sağlayacak, emekçilerin yaşam koşullarını iyileştirecek* ve çoğunlukla *piyasa sistemine müdahale ve düzenleme gerektiren* ‘‘yapısal dönüşümler’’ ile *Istanbul finans burjuvazisinin taleplerini* birbirine karıştırmamız gerektiğini düşünüyorum.

### *Türkiye İçin Olmaz Olmaz İlk Adımlar*

Söz konusu yapısal dönüşümün Türkiye için ‘‘olmazsa olmaz’’ ön koşulları hukukun üstünlüğü ve liyakata dayalı bir yönetim sisteminin kurgulanması ve insan haklarına, özgür düşünceye saygılı, çağdaş ve katılımcı demokrasi kurumlarının özgürce çalışmalarının sağlanmasıdır. Eğitimde tek tip, ezbere dayalı, sorgulamadan sadece itaat etmeyi hedefleyen İslamcılaştırmaya dayalı öğretimin önüne geçilmeli; eğitim sistemimiz hür, bilimsel şüpheli, sorgulayan ve analitik düşünce ile donatılmış, yaratıcı nesiller yetiştirmeye odaklanmalıdır.

Ekonomik düzlemde ise toplumsal adaleti geliştirecek bir vergi düzenlemesi ön koşul olmalıdır. Toplumsal çürümüşlüğü ve ahlaksız büyümenin ana bileşeni olarak çalışan ‘‘vergi ve/veya imar affı’’ gibi düzenlemeler yasa dışı ilan edilmelidir. Buradan hareketle, kamu maliyesini güçlendirmenin yanı sıra haksız nitelikli kazançların adaletli bir biçimde vergilendirilmesine dönük olarak *imar rantları vergilendirilmelidir*.

Türkiye benzeri gelişmekte olan yükselen piyasa ekonomileri için uluslararası yeni-işbölümünde üstlenilen görev, her ne pahasına olursa *ihracatın artırılması* ve bu nedenle de *uluslararası rekabet gücünün yükseltilmesi* önceliğidir. Bu da ücretlerin baskı altında tutulmasını ve ihracatçı sektörlerde emek veriminin yükseltilmesini sağlayacak –çoğunlukla ithal teknolojiye ve pazarlama tekniklerine dayalı dışa bağımlı- bir üretim desenini gerekli kılmaktadır. Buna karşılık olarak, emekçileri ve uğradıkları ekonomik şiddet altında sosyal dışlanmaya uğrayan kır ve kent yoksullarını da kucaklayarak genişleyen bir iç pazarın avantajlarından yararlanmak öncelikli olarak gündeme getirilmelidir. Bunların ötesinde, her ne pahasına olursa olsun sanayileşmenin yarattığı çevre tahribatı ve ekolojik felakete

götürecek olan hiper-tüketime dayalı üretim anlayışı terk edilmeli; gelecek nesillere sağlıklı, temiz ve yaşanabilir bir dünya bırakmak önceliğimiz olmalıdır.

Bu tür alternatif bir modelde uluslararası rekabet gücünü artırmak için ücretleri ve maliyetleri aşağıya çekme saplantısının yerini, iç pazarda istihdamı ve iç talebi koruyan, *üretkenlik kazanımlarını emeğin gelirlerine yansıtan bir sanayileşme ve üretim modeli* benimsenmelidir. Bu modelin ana itici gücü *kamu girişimciliğine ve kamu yatırımlarına* dayanmak üzere yeniden kurgulanabilir.

### ***İnsan Onuruna Yakıştır İş***

İşgücü piyasalarında enformelleştirmeyi özendiren taşeronlaştırıcı (alt-işveren tipi) uygulamalar titizlikle izlenmeli, ILO belgelerinde tanımlanan “*insan onuruna yakıştır iş*” kavramı ana kıstas olmalıdır. Hiper-sömürüyü olanaklı kılan cinsiyet ve etnik ayrımcılığa ve her türlü sosyal dışlanmaya yol açan enformal istihdam biçimleri reddedilmelidir. İşsizlik ve cinsiyet, etnik köken ve bölgesel eşitsizlik biçimleriyle mücadele tüm makro birimlerin önceliği olarak kurgulanmalıdır.

Sermaye çevrelerince sürdürülen ve emeğin kazanımlarını yok etmeyi amaçlayan, kıdem tazminatının kaldırılması, fona devredilmesi ve/veya en azından işlevsiz hale getirilmesine yönelik talepler ise reddedilmelidir.

### ***Küresel düzeyde finansal istikrarın sağlanması***

İktisat ile ilgilenen hemen bütün sosyal bilimcilerin ortak görüşü, 2007/08 küresel kriziyle tetiklenen ve “büyük durgunluğa” dönüşen küresel kriz dalgalarının ana nedeninin dünya finans piyasalarında yaşanan sürdürülemez şişkinleşme (aşırı değerlenme) ve borçlanma temposu olduğu konusunda birleşmektedir. Önceleri *dot.com*, daha sonra *tüketici ve konut kredileri* aracılığıyla sürdürülen finansal şişkinlik, 2007’de artık sürdürülemeyerek patlamıştır. Sermaye’nin finansal rant oyunlarından kurguladığı hayali karlar, reel ekonominin gerçekleriyle bağdaşmaz niteliktedir. Dolayısıyla “çözüm”, öncelikle çarpık küreselleşme dalgasının üzerine inşa edildiği kırılgan finansal yapının reel ekonomik sektörlerle olan ilişkilerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve “tıklama kapitalizminin” (*capitalism on tick*) hayali değerlere dayalı köpük ekonomisinin dizginlenmesinden geçmektedir.

Bu anlamda, başta BDDK, SPK ve Merkez Bankası olmak üzere, finans sermayesinin ve rantiyer grupların taleplerine ve “*finansal sistemin sağlığı herşeyden öncedir*” şantajına karşı duracak, finansal istikrarı sağlamlaştırıcı bir kurumsal üst yapı oluşturulmalıdır. Ticari bankalar ile yatırım bankaları birbirinden ayrılmalı; kooperatif bankacılığı, kamu bankacılığı ve kar amacı gütmeyen almaşık örgütlenme biçimleri özendirilmelidir.

Merkez Bankasının kendisini sadece fiyat istikrarı hedefiyle sınırlaması yerine, döviz kurundaki oynaklığı ve belirsizliği azaltacak ve *reel düzeyini koruyacak* bir “*reel döviz kuru hedeflemesi*” para politikası özendirilebilir. Daha genel anlamda, tüm finansal varlıkların fiyatlarını bir arada gözeten bir “*finansal istikrar hedeflemesi*” kavramı geliştirilebilir. Bu bağlamda, finansal sistemin hiper-akışkanlığını ve tahrip edici spekülasyon öğelerini dizginleyecek bir finansal işlem vergisi düşünülebilir.

## ***Yönetişim ve Demokrasi***

Burada sıralanan “yapısal dönüşüm” önerilerinin nihayetinde “*sistem-içi*” olduğu ve sistemden kalıcı bir kopuş önerisiyle birleştirilmedikçe *gerçekçi* ve *kalıcı* olamayacağı ve bu haliyle de bu çabaların anlam ifade etmediği öne sürülebilir. Bu tespit kuşkusuz doğrudur. Nitekim, küresel ekonominin mevcut koşullarında kapitalizmin “*sistem-içi*” herhangi bir dönüşüm önerisine dahi tahammülü kalmamış durumdadır. Örneğin, “hukukun üstünlüğü” veya “katılımcı demokratik kurumlar” gibi kavramlar artık gerek yerel, gerekse uluslararası sermaye çevrelerinin stratejik kararlarına ayak-bağı olarak görülmekte ve köhnemiş bürokratik engeller biçiminde nitelendirilmektedir.

Demokrasi kurumları artık yerlerini “akil insanlardan oluşturulan *üst kurullar*”, “*uluslararası tahkim mevzuatı*” ve adına “*yönetişimci etkin devlet*” denilen, demokratik denetimden uzak, güçler ayrılığı ilkesini reddeden *teknokratik yönetim yapılarına* terk etmektedir. Dolayısıyla, yukarıda ana başlıklarla özetlemeye çalışılan yapısal dönüşüm önerilerinin, aslında mevcut kapitalist sistemin çaresizliğini gözler önüne sermek ve iç çelişkilerini belgelemek gözüyle de okumanın doğru olacağını düşünmekteyim.

\*\*\*

Son söz olarak, **Korkut Boratav** hoca yıllar önce, 4 Mayıs 2005 tarihli *Cumhuriyet* gazetesindeki bir yazısında, şu sözleri bizlerle paylaşmaktaydı: “*Adım adım "aykırı" düşünmeye yönelmemiz gerekiyor. Önce, bugünün egemen düşünce biçiminin sınırlarını; giderek kurulu düzenin parametrelerini de zorlayarak...*”

Aykırı düşünmeye hazır mıyız?